

Wat bepaalt de inzetbaarheid? Op zoek naar mogelijke determinanten

Bollens, J. & Heylen, V. 2010. *Determinanten van de inzetbaarheid en de mate waarin ze beleidsmatig beïnvloedbaar zijn. WSE Report*. Leuven: Steunpunt WSE.

Een klassieke definitie van de inzetbaarheid stelt dat dit het vermogen is om werk te vinden, werk te behouden en, indien dat laatste toch zou mislukken, ander werk te vinden. Wanneer men via beleidsmaatregelen de inzetbaarheid van bijvoorbeeld werkloze personen wil bevorderen, is het belangrijk om te weten welke kenmerken gunstig zijn voor die inzetbaarheid en vervolgens, in welke mate en op welke wijze deze kenmerken via beleid (nog) zijn te beïnvloeden en te sturen.

Wanneer men nadenkt over welke kenmerken de kans op het vinden (en behouden) van werk bepalen, zijn er een aantal 'usual suspects' die spontaan naar voor komen: het opleidingsniveau, de leeftijd, de beroepservaring en wellicht ook het geslacht. Het feit dat de opgesomde kenmerken veelvuldig worden gehanteerd bij het bepalen van de inzetbaarheid, heeft uiteraard te maken met het feit dat ze belangrijk zijn voor de inzetbaarheid. Een andere reden is evenwel dat ze redelijk gemakkelijk observeerbaar en registreerbaar zijn en dus op een vrij gestandaardiseerde manier kunnen worden opgenomen in de databanken van arbeidsbemiddelingsdiensten en sociale zekerheidsinstellingen. Databanken die op hun beurt dan weer kunnen worden gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast kan men evenwel denken aan tientallen andere kenmerken die mogelijk gerelateerd zijn aan de inzetbaarheid van een persoon, maar die minder direct observeerbaar zijn en dus ook zelden of nooit worden geregistreerd (behalve dan in veeleer kleinschalige surveys). Bij wijze van voorbeeld kan men denken aan diverse psychologische

kenmerken zoals het zelfvertrouwen, de self-efficacy (het vertrouwen dat men heeft in het feit dat men een bepaalde taak tot een goed einde zal brengen) of de risico-afkerigheid, kenmerken met betrekking tot de mentale en lichamelijke gezondheid, kenmerken van de gezinssituatie, enzovoort.

Bij het uitzetten (en evalueren) van nieuwe beleidsmaatregelen ter bevordering van de inzetbaarheid is het van belang om een goed zicht te hebben op haar mogelijke determinanten. Als het zo zou zijn dat werklozen voornamelijk te kampen hebben met problemen op het vlak van beroepsvaardigheden, dan zal het aanbieden van beroepsopleiding wellicht soelaas kunnen bieden. Als daarentegen zou blijken dat, bij wijze van voorbeeld, veel werklozen ook te kampen hebben met een gebrek aan self-efficacy, dan zal men moeten nagaan of men geen extra component kan toevoegen aan die beroepsopleiding die gericht is op het bevorderen van de self-efficacy. Door deze combinatie te maken, zou het in dat geval met andere woorden mogelijk moeten zijn om het rendement van de investering in de beroepsopleiding te verhogen.

Om tot dit soort van nieuwe beleidsinput te komen, moet er natuurlijk in de eerste plaats voldoende kennis voorhanden zijn over wat de inzetbaarheid bepaalt. In dit onderzoek werd op basis van de beschikbare literatuur nagegaan wat er is geweten over dit breed scala van kenmerken die verband houden met de inzetbaarheid. Om wat orde te

brenge in dit geheel, werd de notie loopbaan-kapitaal als ordenend principe gehanteerd. Hierbij werden diverse vormen van loopbaankapitaal onderscheiden: menselijk kapitaal, sociaal kapitaal, cultureel kapitaal, psychologisch kapitaal, gezondheid, financieel kapitaal en reeds afgelegde loopbaanparcours.

Kapitaal is bij uitstek een notie die maar betekenis krijgt omwille van de tijdsdimensie. Kapitaal komt dikwijls tot stand door een investeringsbeslissing, wat inhoudt dat op een bepaald moment wordt afgezien van consumptie in ruil voor een (verwachte) hogere consumptie later. Dit is duidelijk van toepassing bij de opbouw van menselijk en financieel kapitaal (men kan deze vormen van kapitaal overigens ook erven, in welk geval er geen sprake is van een investering). Bij andere vormen van kapitaal (psychologisch kapitaal, sociaal kapitaal) is de investeringsanalogie wellicht minder relevant, maar ook hier is het duidelijk dat het verworven kapitaal op het huidige moment werd opgebouwd in het verleden van de persoon, startend bij de geboorte (erfelijkheid), en verder beïnvloed door de omgeving (bijvoorbeeld opvoeding) en door belangrijke gebeurtenissen in het leven. Belangrijke gebeurtenissen zijn alvast de arbeidsmarktposities die in vorige periodes werden ingenomen.

Binnen het bestek van dit kort artikel is het weinig zinvol om in te gaan op alle vormen van loopbaan-kapitaal die in onze studie werden bekeken, dit zou maar leiden tot een saaie opsomming. In de plaats daarvan gaan we verder in op een mogelijk belangrijke component van de inzetbaarheid, met name op de rol van bepaalde gebeurtenissen uit de voorafgaande loopbaan. Voor wat betreft de rol van de andere vormen van loopbaankapitaal, verwijzen we de lezer naar de volledige studie, die overigens online kan worden geconsulteerd op de website van het Steunpunt WSE.

De aard van de voorafgaande loopbaan of de opeenvolging van de verschillende arbeidsmarktstatuten die men reeds doorlopen heeft, kan een autonome invloed hebben op de loopbaanalternatieven die men op een gegeven moment heeft. Met autonoom wordt bedoeld dat reeds rekening werd gehouden met het loopbaankapitaal dat men op basis van die vroegere loopbaan (al dan niet) heeft opgebouwd. Wie al tien jaar een bepaald beroep uitoefent, zal hoogstwaarschijnlijk een stuk beroepsspecifieke ervaring hebben opgebouwd waarop iemand die tijdens deze tien

jaar de spreekwoordelijke twaalf stielen en dertien ongelukken had, niet kan bogen. Deze beroepsspecifieke ervaring kan men echter beschouwen als een vorm van menselijk kapitaal en zit dus al verdisconteerd in het loopbaankapitaal. Ook zal iemand met werkervaring gemiddeld gezien wellicht beter scoren dan een langdurig werkloze op het vlak van de zogenaamde arbeidsattitudes (op tijd komen, gezag aanvaarden, enzovoort). Dit is echter al een meer problematisch gegeven, omdat men (a) voorafgaand aan een aanwerving die arbeidsattitudes maar moeilijk kan inschatten, zodat potentiële werkgevers hier in een situatie van asymmetrische informatie zitten, en (b) gemiddeld gezien langdurig werklozen misschien wel slechter scoren op het vlak van de arbeidsattitudes dan werkenden, maar dit betekent helemaal niet dat daarom iedere langdurig werkloze slecht zou scoren op dit vlak. Als in dat geval bij een aanwerving het kenmerk 'langdurig werkloos' wordt gehanteerd als een indicator voor 'slechter scoren op het vlak van de arbeidsattitudes' (waardoor de kans op aanwerving voor de langdurig werkloze duidelijk kleiner wordt), is er sprake van statistische discriminatie.

Men kan van mening verschillen over de vraag of deze discriminatie (in positieve of negatieve of zelfs neutrale zin) op basis van de loopbaan een vorm van loopbaankapitaal is. Het is alleszins iets wat men, zoals ook de andere vormen van kapitaal, opbouwt tijdens die loopbaan en dat men, mits de nodige interventies, ook kan beïnvloeden. Dit alles staat in sterk contrast met andere vormen van (al dan niet statistische) discriminatie op basis van loopbaanexogene kenmerken zoals de huidskleur, de leeftijd of het geslacht.

Wanneer een verblijf in de werkloosheid ertoe leidt dat men later een grotere kans heeft om terug werkloos te worden dan wat het geval zou geweest zijn als men die initiële werkloosheidsperiode niet had doorgemaakt, of ertoe leidt dat men later minder gaat verdienen dan wat anders het geval was geweest, dan spreekt men in de literatuur van 'scarring'. Scarring wil zeggen dat het verblijf in de werkloosheid zelf leidt tot blijvende of alleszins langdurige effecten of 'littekens'.

De vaststelling dat iemands werkloosheidsverleden een goede voorspeller is van haar toekomstige kans op werkloosheid, kan uiteraard op verschillende wijzen worden verklaard, die zeker niet allemaal duiden op 'scarring':

- Sommige mensen hebben observeerbare kenmerken die hen minder aantrekkelijk maken voor de arbeidsmarkt. Wie laaggeschoold is, heeft een grotere kans om werkloos te worden en zal ook nadien een grotere kans blijven behouden om terug werkloos te worden. De verklaring voor die hogere kans om nadien terug werkloos te worden, ligt dan echter volledig bij de laaggeschooldheid en niet bij het voorheen doormaken van een periode van werkloosheid die littekens zou hebben aangebracht.
- Hetzelfde geldt met betrekking tot niet-observeerbare (of niet geobserveerde) kenmerken die de kansen op de arbeidsmarkt beïnvloeden. Wie niet houdt van werken, zal op ieder moment wellicht een grotere kans hebben om werkloos te zijn, maar dit heeft op zich niets te maken met het feit dat hij voordien al werkloos is geweest.
- Soms kunnen artefacten in de gegevens tot foutieve conclusies leiden. Bijvoorbeeld als men werkloosheid observeert in periode a en ook in periode b, waarbij die beide observaties eigenlijk de manifestaties zijn van een en dezelfde periode van werkloosheid (Taylor, s.d.).

Enkel als men die drie verklaringen kan uitsluiten, wat zeker met betrekking tot de rol van de niet geobserveerde kenmerken natuurlijk niet zo evident is, mag men spreken van echte 'state dependence' of scarring. Er gaat dan een autonoom effect uit van een vroegere werkloosheidservaring op de kans om nadien terug werkloos te worden. Of nog, neem twee volledig identieke personen, waarvan er één een werkloosheidsperiode doormaakt, dan zal die persoon later in zijn loopbaan ook meer kans hebben op werkloosheid dan de andere, initieel volledig identieke persoon.

Dit roept dan vervolgens de vraag op hoe die scarring zou zijn te verklaren. Verschillende mechanismen kunnen hiertoe leiden:

- Het reeds boven besproken mechanisme, waarbij werkgevers de beoordeling van de productiviteit van potentiële werknemers onder meer baseren op het vroegere werkloosheidsverleden. De vroegere werkloosheidsperiode wordt dan gehanteerd als een signaal voor een lagere productiviteit, een signaal waar wellicht veel ruis opzit.
- Het verblijf in de werkloosheid zelf oefent een invloed uit op de persoon, dat wil zeggen dat dit verblijf op een of andere wijze iets wijzigt aan haar voorkeuren of haar kenmerken. Zo is het

mogelijk dat een verblijf in de werkloosheid leidt tot een veroudering of waardevermindering van het reeds verworven menselijk kapitaal.¹ Bijzonder nefast is mogelijk ook de situatie van jongeren die vanuit het onderwijs rechtstreeks instromen in een periode van werkloosheid die uitmondt in langdurige werkloosheid. Zo een langdurige periode van werkloosheid bij de aanvang van de loopbaan leidt mogelijk tot een gevoel van overbodigheid en ongewenstheid. Afgeleide effecten hiervan op het zelfbeeld en het zelfvertrouwen leiden tot een gevoel van ressentiment jegens de maatschappij, waardoor de bereidheid om in te stappen in een logica van rechten en plichten afneemt ('als de maatschappij mij niet wil/kan laten werken, hoef ik ook geen inspanningen te doen'). Een en ander zal dan mogelijk tot gevolg hebben dat de zoekbereidheid en -intensiteit naar het nulpunt zakken en dat het opgebouwde menselijk kapitaal erodeert en zeker niet wordt aangevuld of vernieuwd. Naarmate zo een toestand langer aansleept, neemt bovendien wellicht de kans toe dat de aangebrachte schade een meer blijvend karakter zal hebben.

- Wie gedurende langere tijd in de werkloosheid zit, zal mogelijk zijn reservatieloon laten zakken, dat wil zeggen, na verloop van tijd werk aanvaarden tegen een loon dat men voorheen niet wilde aanvaarden. Dat impliceert mogelijk dat men zo banen aanneemt van een lagere kwaliteit, die ook gemakkelijker terug verdwijnen (Taylor, s.d.).

Als scarring empirisch belangrijk is, meer bepaald als het voorkomt en wel bij een voldoende aantal gevallen, is het zeker beleidsrelevant. Scarring impliceert immers lange termijn effecten die zowel voor de individuele werkloze als voor de maatschappij duidelijk ongewenst zijn. Het individu ervaart meer werkloosheid en/of verdient minder dan wat het geval was geweest in afwezigheid van scarring. De maatschappij van haar kant ziet zich geconfronteerd met een hogere werkloosheid, een groter volume aan uit te betalen werkloosheidsuitkeringen en minder belastings- en sociale zekerheidsontvangsten (dit laatste niet alleen omdat scarring leidt tot meer werkloosheid, maar mogelijk ook tot lagere lonen in de periodes waarin men wel werkt). Net het feit dat er sprake is van een effect over de lange termijn maakt dat de kostprijs van dit alles sterk kan oplopen, met als keerzijde dat een beleidsinterventie die scarring kan voorkomen

of reduceren, potentieel een hoge opbrengst heeft. Uiteindelijk zal zo een beleidsinterventie moeten bewerkstelligen dat (a) in de mate van het mogelijke wordt vermeden dat mensen in de werkloosheid terecht komen, met speciale aandacht voor personen die aan het begin van hun loopbaan staan; of (b) gebeurlijke periodes van werkloosheid beperkt blijven wat betreft hun duur.

Er zijn verschillende empirische studies beschikbaar die nagaan of scarring in de praktijk belangrijk is. Wat betreft de USA komen verschillende (oudere) studies tot de slotsom dat er geen sprake is van state dependence in de werkloosheid (Heckman & Borjas 1980; Corcoran & Hill 1985; Lynch 1985, 1989). Diverse Europese studies wijzen evenwel wel op de mogelijke aanwezigheid van scarring. Zo vinden Narendranathan en Elias (1993) voor een cohorte van mannen die 23 waren in 1981 aanwijzingen van scarring. Flaig et al. (1993) evenals Muhleisen en Zimmermann (1994) vinden duidelijke aanwijzingen van scarring voor Duitse mannen. Arulampalam et al. (2000) vinden eveneens sterke aanwijzingen voor Britse mannen van 25 jaar en ouder (Arulampalam, 2002). Ook Gregg (2001) vindt een effect voor Britse mannen. Burgess et al. (2003) vinden wel een effect voor laaggeschoolde jonge Britten, maar een tegengesteld (en dus gunstig) effect voor hoger opgeleide jongeren. Cahuzac (1998) vindt geen effect voor Belgische bedienden. Gangji en Plasman (2007) vinden wel een effect voor Belgische werklozen. Allaire et al. (2000) vinden een effect van een werkloosheidsperiode aan het begin van de loopbaan in Frankrijk. Frijters et al. (2009) bekijken diverse soorten van transities op de arbeidsmarkt, met name tussen werkloosheid, werk en niet-participatie, en de diverse persistenties die daar zouden kunnen spelen. Ze stellen op basis van Nederlandse gegevens vast dat voor wie werkloos wordt na een lange periode van werk (met een relatief hoog inkomen) de overgangskans van werkloosheid naar werk toeneemt. Langere periodes van niet-werken (werkloos of inactief) verlagen de toekomstige overgangskansen naar werk, zeker als de voormalige periode van niet-activiteit langer dan twee jaar duurt. Anderzijds blijkt dat langere periodes van inactiviteit bovendien ook de overgangskansen van werk naar andere toestanden verlagen. De auteurs geven een aantal mogelijke verklaringen voor dit wat onverwachte effect. Mogelijk zullen zij die meer tijd nemen om een baan te vinden

uiteindelijk ook terecht komen in betere banen en dus meer stabiele banen. Een andere verklaring is dat voor sommige mensen langere periodes van inactiviteit de periodes zijn die ze besteden aan voltijdse opleiding of aan het krijgen van kinderen. Naast empirisch materiaal met betrekking tot het effect van scarring op de toekomstige arbeidsmarktpositie (duur en voorkomen van periodes van werkloosheid, werk, enzovoort), zijn er ook diverse studies beschikbaar die het effect nagaan op het toekomstig inkomen. We gaan daar hier niet verder op in.

Dit overzicht van empirische bevindingen toont aan dat het laatste woord met betrekking tot de relevantie van scarring nog niet is gezegd en suggereert dat het fenomeen in sommige landen mogelijk wel, en in andere landen mogelijk minder speelt. Gezien de reeds vermelde potentieel grote kostprijs van scarring, is het echter zeker zinvol om uitsluitel te krijgen over de vraag of dit fenomeen ook in Vlaanderen speelt. Aan verschillende Vlaamse universiteiten lopen momenteel overigens dergelijke onderzoeken, waarover later wellicht meer te lezen zal zijn in dit tijdschrift.

Joost Bollens

Vicky Heylen

*HIVA – Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving
K.U.Leuven*

Noot

1. Noteer dat hierbij dan weliswaar ook een al dan niet geobserveerd kenmerk van de persoon, met name de hoeveelheid menselijk kapitaal, de verklaring vormt voor de verhoogde kans op latere werkloosheid. Toch is dit duidelijk onderscheiden van de boven gegeven verklaringen voor werkloosheidspersistentie ('het hebben van voor de arbeidsmarkt minder aantrekkelijke eigenschappen') en wel omdat hier het kenmerk wijzigt ten gevolge van een werkloosheidsperiode, terwijl in de bovenstaande verklaring de minder aantrekkelijke eigenschap reeds aanwezig was voorafgaand aan de eerste werkloosheidsperiode. Of nog, als het individu niet werkloos was geworden, dan zou de veroudering of depreciatie helemaal niet hebben plaatsgevonden en in die zin is het werkloos worden wel degelijk de reden van de hogere kans op latere werkloosheidsperiodes.

Bibliografie

- Allaire, G., Cahuzac, E. & Tahar, G. 2000. Persistence du chômage et insertion. (Repeated Spells of Unemployment: Consequences on Insertion. With English summary.). *L'Actualité Economique/Revue D'Analyse Economique*, 76, 237.
- Arulampalam, W., Booth, A. & Taylor, M. 2000. Unemployment Persistence. *Oxford Economic Papers*, 52, 24-50.
- Arulampalam, W. 2002. *State Dependence in Unemployment Incidence: Evidence for British Men Revisited*. IZA Discussion Papers 630.
- Burgess, S., Propper, C., Rees, H. & Shearer, A. 2003. The class of 1981: the effects of early career unemployment on subsequent unemployment experiences. *Labour Economics*, 10, 291-309.
- Cahuzac, E. 1998. Past Unemployment Influences on the Incidence of Belgian Employees Unemployment. *Cahiers Economiques de Bruxelles*, 231.
- Corcoran, M. & Hill, M. 1985. Reoccurrence of Unemployment Among Adult Men. *Journal of Human Resources*, 20, 165-183.
- Flaig, G., Licht, G. & Steiner, V. 1993. Testing for state dependence effects in a dynamic model of male unemployment behavior. *Panel data and labor market dynamics*, 189-213.
- Frijters, P., Lindeboom, M. & van den Berg, G.J. 2009. *Persistencies in the Labour Market*. IZA: Discussion Paper No.4025.
- Gangji, A. & Plasman, R. 2007. *Microeconomic analysis of unemployment persistence in Belgium*. Dulbea: Working Paper No 1149.
- Gregg, P. 2001. The Impact of Youth Unemployment on Adult Unemployment in the NCDS. *The Economic Journal*, 111, 626-653.
- Heckman, J.J. & Borjas, G. 1980. Does unemployment cause future unemployment? Definitions, questions and answers from a continuous time model for heterogeneity and state dependence. *Economica*, 47, 247-283.
- Lynch, L.M. 1985. State dependency in youth unemployment: A lost generation? *Journal of Econometrics*, 28, 71-84.
- Lynch, L.M. 1989. The Youth Labor Market in the Eighties: Determinants of Re-employment Probabilities for Young Men and Women. *The Review of Economics and Statistics*, 71, 37-45.
- Muhleisen, M. & Zimmermann, K. 1994. A panel analysis of job changes and unemployment. *European Economic Review*, 38, 793-801.
- Narendranathan, W. & Elias, P. 1993. Influences of Past History on the Incidence of Youth Unemployment: Empirical Findings for the UK. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 55, 161-185.